

STEI-i, STEPV i USTEC-STES, aprofitant la Diada de Catalunya a Barcelona, fan públic un manifest per la normalització lingüística del català

Prou d'agressions contra la llengua!

Els sindicats de treballadores i treballadors de l'ensenyament més representatius en els àmbits territorials de Catalunya (USTEC-STES (IAC)), de les Illes Balears (STEI-i) i del País Valencià (STEPV-IV) es manifesten a favor de continuar la tasca de normalització lingüística iniciada normativament amb l'aprovació dels seus respectius Estatuts d'Autonomia i les Lleis de normalització lingüística que intenten modificar una situació d'injusta discriminació de la llengua catalana. Remarquem que aquesta normalització no sols ha de remuntar segles d'arraconament, desprestigi i prohibició sinó també la mateixa situació jurídica actual, clarament desigualtaria: mentre que de l'oficialitat del castellà es deriva un deure constitucional de conèixer-lo que s'aplica a tots els ciutadans, de l'oficialitat del català no se n'ha deduït un deure similar, amb una evident discriminació jurídica i amb un greu desavantatge per a la generalització del seu coneixement i ús. La igualtat de tracte per a la cultura que és expressió de la llengua que la sustenta i, per tant, per als pobles que la representen, junt als altres pobles i cultures de l'Estat, d'Europa i del món, és un dret humà, lingüístic i polític inqüestionable que s'ha de garantir amb la tasca empresa per la normalització.

Els respectius processos de recuperació lingüística encetats han d'adreçar-se com a finalitat última a restablir els usos normals i històrics que ha tingut la llengua catalana al si de les societats catalana, illenca i valenciana fins que, per raó de la força, s'ha imposat el castellà com a única llengua oficial de l'Estat. És, per tant, indefugible que, més enllà dels drets lingüístics individuals preservats per les lleis, els catalanoparlants, 9 milions de persones, puguin exercir el seu dret a expressar-se i ser atesos en la seua pròpia llengua en tots i cadascun dels espais públics dels territoris en què el català és llengua cooficial. Si no s'assegura un coneixement general

del català (des de les administracions públiques i el seu personal fins als mitjans de comunicació estatals i en tots els àmbits de la vida pública), és impossible que els ciutadans catalanoparlants puguin viure en el seu idioma als territoris on és llengua pròpia, tal com sí que ho poden fer els castellanoparlants no sols on el castellà és llengua pròpia sinó arreu de l'Estat espanyol. Aquest ple exercici no causa cap perjudici al castellà, llengua que té un espai propi plenament normalitzat i compta amb més de 400 milions de parlants, a més del suport dels estats dels quals és llengua oficial, amb la corresponent extensió d'usos a les instàncies polítiques internacionals.

Enfront, doncs, del monolingüisme espanyol que exalcen alguns grups de pressió, els sindicats sotasignats donen un especial suport als programes

educatius que tenen com a finalitat que l'alumnat assoleixi una bona competència comunicativa en la llengua pròpia del país, el català, i els prepare per a un món multilingüe, independentment de quina siga la llengua familiar, perquè

és aqueixa la funció de l'escola i perquè assegurar la competència lingüística de les llengües oficials d'un territori és el que contribueix a la desaparició de les desigualtats i al respecte de les llengües d'ús de cada individu que l'habita.

Per aconseguir aquest objectiu cal desenvolupar les planificacions lingüístiques que s'han revelat arreu del món, en societats plurilingües, com les més adients, i que passen, necessàriament, per la utilització vehicular de la llengua més desfavorida socialment, la qual cosa no sols no va contra la llibertat lingüística de ningú, sinó que garanteix precisament aquesta llibertat lingüística a partir del seu coneixement.

Barcelona, 10 de setembre de 2008 ■

LA LLENGUA CATALANA: REFLEXIONS SOBRE EL MOMENT ACTUAL

Beatriu Defior, professora associada i membre del Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears (GRESIB) de la Universitat de les Illes Balears

Pretendre analitzar la situació de la llengua catalana a les Illes Balears, i en general a la societat catalana, té un cert regust de repetició de feina feta massa vegades i per persones més ben qualificades que qui signa aquest escrit. Més enllà de l'elaboració d'estudis sociolingüístics que ens puguin brindar dades concretes, la veritat és que disposam d'infinitat de textos en què es diagnostica amb prou claredat en quin punt ens trobam del procés de (des)normalització lingüística. És per aquest motiu que la intenció a l'hora d'escriure aquest article no és tant afegir una altra anàlisi al caramull com contribuir en la mesura que puguem a la reflexió sobre el moment que vivim i el discurs que pot servir millor a l'objectiu de fer de la llengua catalana l'eix vertebrador de la nostra societat. Cal dir que les idees que posarem per escrit a continuació són en part pròpies i en part manlevades de converses amb diverses persones, que hem cregut convenient recollir per tal de difondre-les.

Partim d'un context sociolingüístic en què, entre d'altres, s'esdevenen els fets següents:

Els ciutadans catalanoparlants renuncien als seus drets lingüístics sense ni tan sols ser-ne conscients.

Fruit de la perpetuació de normes d'ús imposades contràries a la llengua catalana, la immensa majoria

dels catalanoparlants oculten la llengua a tots aquells qui no la parlen (i fins i tot als qui la parlen). Aquest fet dificulta enormement la integració lingüística, que en el nostre cas depèn en bona mesura dels contactes personals. D'altra banda, fomenta la percepció que l'ús de la llengua catalana queda restringit als àmbits oficials, com l'escolar i l'administratiu.

“Probablement es tracta de la famosa llatinització de la llengua: es pot aprendre a l'escola però no emprar en les relacions socials.”

Hi ha bosses de població que tenen un contacte gairebé inexistent amb la llengua catalana.

Tot sovint, la política lingüística institucional es basa fonamentalment en les subvencions, fet que promou la idea que, si no es paguen, les coses no es fan en català (una imatge immillorable de la anormalitat).

La llengua espanyola disposa de tots els mecanismes formals necessaris per mantenir la seva posició de predomini i algun altre que li cedim, com ara IB3 amb el seu model de subordinació i provincianització.

En conclusió, partim d'una societat en la qual no és possible viure en català sense haver de renunciar a àmbits d'ús i sense haver de patir agressions constants i en la qual, malgrat això, es desprestigia i es deslegitima la defensa de la llengua.

Mentrestant, sembla que demanem a l'escola, sense ni tan sols oferir-li recursos a canvi, que assumeixi el paper integrador que hauria de tenir el conjunt de la societat. Aquesta ensenya «llengua» als ciutadans d'una determinada franja d'edat, però les limitacions que comporta el context escolar fan per norma general que aquests aprenents puguin arribar a tenir competència gramatical (això és, saber formar frases), però que els faltin les competències

sociolingüística, discursiva i estratègica —seguint els components de la competència comunicativa descrits per Canale i Swain—, necessàries per ser parlants competents. D'altra banda, quan aquests alumnes, i en general tots els aprenents de català, intenten aplicar els coneixements adquirits com a membres integrants de la societat, reiteradament veuen frustrades les seves expectatives, ja que no troben contextos en els quals poder-los posar en pràctica. Probablement es tracta de la famosa llatinització de la llengua: es pot aprendre a l'escola però no emprar en les relacions socials.

La rapidesa amb què es produeixen darrerament els canvis socials i l'afebliment del discurs favorable a la llengua catalana en la majoria dels dirigents polítics i socials fan que hom pugui percebre una certa sensació de desconcert, com si veiéssim que el món canvia al nostre voltant —i no precisament a favor nostre— i romanguéssim perplexos, aturats, sense capacitat d'adaptar-nos als canvis. Ens limitam a pidolar els mínims de sempre a uns governants que s'omplen la boca de paraules com «normalització lingüística» però que no demostren cap intenció de canviar la situació actual. En realitat, allò que aquests polítics volen és que la llengua (la catalana, és clar) no sigui una nosa. S'adaptin al discurs social dominant i es limiten a complir, amb paraules però sense fets, el paper de defensors dels drets dels ciutadans i dels interessos col·lectius que els correspon a la representació.

És hora, doncs, de tancar el cicle actual i de bastir un nou discurs que s'adeqüi a la realitat social que ens envolta i que miri cap endavant, un discurs clar respecte del contingut i també de la forma: que, en lloc d'emprar etiquetes buides per a la majoria de la població com «normalització lingüística», defineixi clarament els objectius que es persegueixen i que es construeixi amb paraules senzilles que vehiculin el missatge a la major part de la població.

“...cal reivindicar, entre d'altres, el seu dret a aprendre la llengua del lloc on viuen, a participar en la cultura de la societat que els ha acollits i a ser considerats d'aquí...”

La base d'aquest nou discurs podria ser la reivindicació dels drets lingüístics, vists des de la perspectiva individual —tot i ser conscients que la llengua és essencialment un producte col·lectiu: neix en el si d'una comunitat i s'empra amb els altres membres d'aquesta comunitat—, ja que el fet de lligar el missatge a persones concretes hi dona més força i dificulta més una posició contrària. D'altra banda, un discurs basat en els drets lingüístics individuals ens proporciona una alternativa a un discurs més identitari, que no és viable actualment en una societat tan plural com la nostra.

Cal, primerament, que els catalanoparlants siguin conscients dels seus drets lingüístics: a aprendre la seva llengua, a ser tractats amb respecte quan s'expressen en la seva llengua, a veure pel·lícules al cinema en la seva llengua, a poder explicar al metge els problemes de salut en la seva llengua, a rebre les classes de tai-txi en la seva llengua, a llegir els prospectes dels medicaments en la seva llengua, a ser atesos als comerços en la seva llengua...; en definitiva, a viure en la seva llengua.

La passa següent és que aquests drets es reivindicuin en el dia a dia, aspecte molt vinculat a l'autoestima. Ara bé, no podem ocultar que —ja ho comentàvem abans— intentar viure en català és sinònim de patir constantment agressions, ja siguin explícites o més subtils. Iniciatives com l'Oficina dels Drets

Lingüístics de l'Obra Cultural Balear pretenen oferir als ciutadans que s'expressen normalment en català, que sovint se senten desvalguts, eines per defensar-se. Probablement les intervencions s'haurien de fer en un estadi anterior a les agressions i haurien de procurar dotar els ciutadans d'eines per gestionar les situacions de conflicte, perquè el cost personal sigui menor; així, es podrien aprofitar eines com el TELP (taller d'espai lingüístic personal), el qual, amb tècniques i mètodes procedents de la teràpia de conducta, de la psicologia de l'esport, del teatre i de l'entrenament en assertivitat, reforça les actituds lingüístiques positives i permet als catalanoparlants encarar les situacions de conflicte lingüístic en una posició més de força. Difondre aquests tallers en la formació dels professors i incloure'n part dels continguts en la tasca d'aquests com a docents en els centres escolars ajudaria a enfortir el grup lingüístic català.

Quant als membres de la nostra societat que no tenen el català com a llengua primera, cal reivindicar, entre d'altres, el seu dret a aprendre la llengua del lloc on viuen, a participar en la cultura de la societat que els ha acollits i a ser considerats d'aquí (convé tenir en compte que el català té un poder integrador que no té el castellà).

Hom pot pensar que els membres dels altres grups lingüístics amb els quals compartim un mateix espai també han de poder reivindicar els mateixos drets que els catalanoparlants. Si bé és cert que partim del respecte a totes les comunitats lingüístiques, s'ha de tenir en compte que parlem d'un territori propi de la comunitat lingüística catalana i que cal establir una gradació pel que fa al reconeixement dels drets del conjunt de grups lingüístics i dels individus que viuen fora de la seva comunitat d'origen. Articular els drets lingüístics de tots els ciutadans és un dels nostres reptes de futur, imprescindible per assegurar la convivència a la nostra societat. En aquest sentit, convé tenir present que el respecte a la diversitat lingüística i cultural existent a casa nostra pot ser una via d'acostament a la població immigrada. Cal que la defensa de la llengua catalana es lligui a la multiculturalitat i a la defensa de la presència en la

vida social, en el grau que pertoqui, del conjunt de llengües i cultures que configuren la nostra societat.

És sabut que el dret d'algú comporta el deure d'algú altre: perquè un dret es pugui exercir, cal que algú garanteixi, en la mesura que li correspongui, que es donaran les condicions necessàries per fer-ho. Per exemple, perquè hom pugui triar en català els plats que vol menjar en un restaurant, el restaurador hauria de tenir l'obligació d'oferir la carta en aquesta llengua. Ara bé, quan això no s'esdevingui i haguem d'exigir-ho, seria interessant enfocar el discurs des d'un punt de vista diferent: més que parlar d'incompliment d'obligacions, hauríem de posar l'accent en la vulneració de drets individuals. Així, seguint l'exemple anterior, el fet que una carta de restaurant estigui en quatre o cinc idiomes però no en català ha de ser vist com la vulneració del dret que es reconeix als membres d'aquestes altres comunitats lingüístiques de triar en la seva llengua o, si més no, com una manca de respecte o una desconsideració cap als individus que probablement configuren el gruix de la clientela d'aquell establiment.

“...més que parlar d'incompliment d'obligacions, hauríem de posar l'accent en la vulneració de drets individuals.”

Hem triat intencionadament un exemple de dret no regulat per la nostra legislació per incidir en la idea que s'han de poder reclamar tots els drets si els reivindicam des

de la màxima del respecte, ja que en el fons parlem d'una lluita pel respecte, per ser tractats com a iguals. Així, cal que ens facem valer com a consumidors perquè, tot i que els restauradors no estiguin obligats per la legislació a incloure el català en les cartes, s'hi sentin obligats per no menystenir els parlants de la llengua pròpia de les Illes Balears.

Cal combatre la idea que poca cosa podem fer com a ciutadans per canviar la situació actual, que aquest canvi és en mans dels polítics. Hem dit al principi que l'espanyol disposa de tots els mecanismes formals necessaris per mantenir la seva situació de privilegi en el si de la societat illenca. Però en una societat democràtica és la voluntat dels ciutadans la que ha de prevaler en la configuració d'aquesta societat, ja que al capdavant el poder polític és l'expressió de la voluntat general. Cal que incidim

amb les eines de què disposam en la formació de l'opinió pública perquè el discurs imperant sigui favorable a la llengua catalana.

“Cal combatre la idea que poca cosa podem fer com a ciutadans per canviar la situació actual, que aquest canvi és en mans dels polítics.”

Una d'aquestes eines és la legislació internacional, sovint massa oblidada. Des de la Declaració universal dels drets humans (que, per exemple, reconeix en l'article 27 el dret «a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat») fins a la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (que compromet l'Estat espanyol «a vetllar perquè els equipaments socials com ara els hospitals, les llars de jubilats i els albergs ofereixin la possibilitat de rebre i tractar en llur llengua els parlants d'una llengua regional o minoritària que necessiten atencions per raons de salut, d'edat o per altres raons»), cal aprofitar qualsevol text legal que doni suport a la defensa de la llengua catalana.

Un dels aspectes més dificultosos pot ser la vehiculació d'aquest discurs, que contraresti el discurs imperant que perpetua la subordinació del català. Una oportunitat immillorable en aquest sentit podria ser la impartició de la famosa assignatura Educació per a la Ciutadania, que té com a objectiu, recollit en el currículum, «afavorir el desenvolupament de persones lliures i íntegres a través de la consolidació de l'autoestima, la dignitat personal, la llibertat i la responsabilitat i la formació de futurs ciutadans amb criteri propi, respectuosos, participatius i solidaris, que coneguin els seus drets, assumeixin els seus deures i desenvolupin hàbits cívics perquè puguin exercir la ciutadania de manera eficaç i responsable». Una assignatura en la qual es treballen els valors democràtics, els drets humans, les relacions interpersonals i els drets i els deures dels ciutadans és un context immillorable per fer reflexionar els alumnes sobre la situació de les diverses llengües presents a la nostra societat i perquè entenguin, per exemple, quina manca de respecte suposa demanar a un catalanoparlant que canviï de llengua.

Una altra oportunitat que hi ha per vehicular aquest discurs pot ser aprofitar valors assumits pel conjunt de la població com ara l'ecologisme, defensant que l'ecologia lingüística és tan necessària com la biològica; per aconseguir-ho, calen ecosistemes (les societats) que garanteixin la supervivència de les diverses espècies (les llengües).

Els ciutadans tenim més poder en les nostres mans del que sovint pensam. Just que els catalanoparlants mantinguessin la llengua quan no hi ha problemes reals de comprensió per part de l'interlocutor aconseguiríem augmentar (i molt) la presència social del català. Aquest simple fet, entre moltes altres conseqüències positives, faria visible la llengua als nouvinguts i els ofereiria oportunitats per aprendre-la.

“Cal assumir els canvis i dissenyar una societat de futur en què el català sigui l'element que la cohesioni.”

Perquè tenim dret a no haver de renunciar a la nostra llengua constantment o, com a mínim, a ser-ne conscients quan ho facem; a ser tractats amb correcció quan ens comportam com a parlants «normals»; a gaudir d'un paisatge lingüístic que afavoreixi l'ús de la llengua catalana. Perquè tenen dret a aprendre la llengua d'aquí; a posar en pràctica els coneixements lingüístics adquirits; a participar en la vida cultural de la comunitat.

Per tot això, cal que tots plegats facem un esforç per arribar a modificar el sentit del procés actual. Per aconseguir-ho, ens cal la col·laboració de tothom: dels parlants de les llengües majoritàries i dels parlants de llengües que pateixen una situació de subordinació similar a la del català. La societat illenca ha canviat i mai més no tornarà a ser el territori lingüísticament homogeni que ha estat en el passat. Cal assumir els canvis i dissenyar una societat de futur en què el català sigui l'element que la cohesioni.

Així doncs, «via fora, que tot està per fer i tot és possible»! ■